

Sabina A. Nowak

Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie
<https://orcid.org/0000-0001-9761-8365>
sabina.nowak@up.krakow.pl

WERONA KRÓL-GIERAT

Teaching English to children with special educational needs

Kraków: Wydawnictwo Naukowe UP, 2020

Keywords: special educational needs, inclusive education, individual differences

Słowa kluczowe: specjalne potrzeby edukacyjne, edukacja inkluzyjna/włączająca, różnice indywidualne

Monografia dr Werony Król-Gierat, opublikowana w Wydawnictwie Naukowym Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie w 2020 roku, dotyczy nauczania języka angielskiego uczniów o specjalnych potrzebach edukacyjnych (SPE). Praca z takimi uczniami wymaga od nauczycieli języków obcych nie tylko poszerzonej wiedzy dotyczącej adaptacji procesu dydaktycznego do możliwości/potrzeb podopiecznych, ale również umiejętności optymalizowania sposobów i technik ich nauczania. Recenzowana książka obejmuje refleksją oba obszary, jest więc cenna zarówno w wymiarze poznawczym, jak i praktycznym. W recenzowanej publikacji omówione zostały potrzeby osób niedosłyszących, niedowidzących, z afazją, z niepełnosprawnością intelektualną, dysleksją, ADHD, z zaburzeniami ze spektrum autyzmu, w tym z zespołem Aspergera. Monografia składa się z pięciu rozdziałów poprzedzonych wstępem i wykazem skrótów, a zakończonych podsumowaniem oraz bibliografią. W książce czytelnik znajdzie także listę wykresów i tabel, jak również załączniki. Publikacja ta wychodzi naprzeciw potrzebom dzieci z SPE, ale kierowana jest do osób zajmujących się ich rozwojem, w tym kształceniem językowym.

Dostrzeżenie przez uczących potrzeb 'innych' uczniów pozwoli na ich właściwe traktowanie w ramach edukacji integracyjnej lub inkluzyjnej¹/włączającej.

Rozdział pierwszy przedstawia kwestie związane z edukacją uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, które rozpatrywane są z punktu widzenia polskiego oraz europejskiego systemu kształcenia. Autorka przedstawia w nim analizę kluczowych pojęć, takich jak inkluzja w edukacji, kształcenie integracyjne, edukacja włączająca, a także wiodące formy edukacji: szkoły specjalne, szkoły integracyjne i oddziały ogólnodostępne w szkołach publicznych, wraz z opisem ról, jakie odgrywają w edukacji tych osób (Warnock, 1978). W publikacji omówione zostały także warunki organizowania kształcenia osób niepełnosprawnych, funkcje nauczyciela wspomagającego oraz szeroko rozumiana pomoc terapeutyczna polegająca na udziale uczniów w różnych formach terapii na terenie szkoły lub poza nią (na przykład w terapii psychologicznej lub logopedycznej, w zajęciach wyrównawczych, rewalidacyjnych czy korekcyjno-kompensacyjnych). Na uwagę zasługuje część poświęcona kwalifikacji nauczycieli do pracy z osobami ze specjalnymi potrzebami. Jak słusznie zauważa Autorka, nie ma formalnych wymogów stawianych nauczycielom języków obcych, zaś takie przygotowanie jest niezbędne i powinno być częścią ich kształcenia zawodowo-pedagogicznego.

W rozdziale drugim Autorka przedstawia charakterystykę specjalnych potrzeb edukacyjnych dzieci w kontekście różnic indywidualnych. Szczegółowe zestawienie deficytów kognitywnych i językowych oraz towarzyszących im symptomów stanowi cenne źródło danych, do którego nauczyciele języków mogą sięgnąć. Dzięki charakterystyce narzędzi służących do określenia predyspozycji i zdolności możliwe jest bowiem określenie profilu uczących się w kontekście kształcenia językowego. Autorka podejmuje także próbę wyjaśnienia trudności w uczeniu się języków obcych poprzez nawiązanie do hipotezy różnic w kodowaniu językowym (Sparks, Ganschow, Pohlman, 1989), hipotezy deficytu przetwarzania fonologicznego (Krasowicz-Kupis, 2008), czy hipotezy współzależności (Cummins, 2005). Zdaniem badaczki, trudności uczniów z SPE mogą wynikać z niskiego poziomu kompetencji językowej w J1, który z kolei przekłada się na niski poziom kompetencji J2. Wyjaśniając znaczenie diagnozy psycho-pedagogicznej dzieci z SPE, Autorka opisuje też rolę inteligencji i pamięci krótkotrwałej w kontekście kształcenia językowego. Na zakończenie rozdziału drugiego przedstawia zaś rolę motywacji oraz nastawienia dzieci z SPE do uczenia się języków obcych ze szczególnym naciskiem na czynniki afektywne, które mają wpływ na rozwój umiejętności ogólnych i lingwistycznych.

Rozdział trzeci zawiera opis wybranych typów specjalnych potrzeb edukacyjnych poczyniony z perspektywy edukacyjnej (analizy medyczne i psychologiczne

¹ Edukacja inkluzyjna (włączająca, kompensacyjna, integracyjna) polega na włączaniu osób z niepełnosprawnościami do edukacji ogólnodostępnej.

aspekty określonych niepełnosprawności zostały pominięte). Autorka mówi o pracy z uczniami niestyszacymi lub słabostyszacymi, niedowidzącymi lub słabowidzącymi, uczniami z afazją, z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim i umiarkowanym, z zaburzeniami ze spektrum autyzmu, jak również z dysleksją oraz z zespołem nadpobudliwości psychoruchowej, z deficytem uwagi (ADHD). Wyjątkowo trafne wydaje się zestawienie typów specjalnych potrzeb edukacyjnych zgodnych z ministerialną klasyfikacją niepełnosprawności i symptomami towarzyszącymi poszczególnym jej rodzajom, z kategoriami trudności oraz praktycznymi wskazówkami. Dodatkową wartość tego rozdziału stanowią zalecenia dla uczących, oparte na badaniach osadzonych w dydaktyce języków obcych.

W rozdziale czwartym Autorka omawia badania własne, które przeprowadziła w latach 2011–2015 w krakowskiej integracyjnej szkole podstawowej. Wzięto w nim udział N = 74 dzieci, z czego N = 28 ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Celem badania było określenie, czy edukacja włączająca jest najlepszym / jednym z najlepszych rozwiązań w edukacji dzieci z SPE. Zastosowane badanie w działaniu (ang. *action research*) polegało na obserwacji rozwoju postaw dzieci oraz ich osiągnięć językowych. Interwencja polegała zaś na realizacji 10 jednostek tematycznych na 80 lekcjach w czterech oddziałach klasowych. Zajęcia odbywały się w duchu edukacji multisensorycznej przy zastosowaniu metody reagowania całym ciałem (ang. *TPR*), użyciu mnemotechnik i różnych pomocy audiowizualnych². Autorka monografii nie zamieściła wprawdzie przykładowych scenariuszy lekcji, ale program *Edu-taining English Experience* jej autorstwa, na podstawie którego zostały zaplanowane zajęcia został opublikowany na stronie Ośrodka Rozwoju Edukacji (Król-Gierat, 2015). Obserwacji, które trwały przez pięć miesięcy, dwa razy w miesiącu, dokonywano z punktu widzenia pasywnego obserwatora oraz nauczyciela pomocniczego. Jako wynik badania głównego przeprowadzonego w drugim semestrze 2012/2013 przedstawione zostały studia przypadków (ang. *case study*) czworga dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi uczącymi się języka angielskiego jako obcego: Ani, lat 7, z diagnozą afazji, Jarka, lat 8, z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim, Mikołaja, lat 8, z diagnozą autyzmu oraz Romka z zaburzeniem ze spektrum autyzmu³. Autorka starannie przeprowadziła analizę potrzeb uczniów, którą oparła na orzeczeniach z poradni psychologiczno-pedagogicznych; dostosowała do potrzeb formy i metody kształcenia, dokonała też adaptacji materiałów dydaktycznych, które były wspólnie ustalane przez szkolne zespoły nauczycieli. Przeprowadzone badanie pozwoliło badaczce zidentyfikować problemy napotykanne przez nauczycieli języków obcych, określić trudności i potrzeby dzieci z SPE oraz ich relacje

² Zamieszczone w załączniku 3 obszary tematyczne wraz z testami osiągnięć pozwalają czytelnikowi na analizę treści materiału zrealizowanego w klasie pierwszej i trzeciej SP.

³ Brak dostępu do danych wrażliwych.

interpersonalne, a także ustalić specyfikę zarządzania inkluzywną klasą szkolną i dynamikę klasy. W badaniu nie użyto arkuszy obserwacji, co mogło mieć wpływ na jego rzetelność, podjęto jednakże badanie uzupełniające (ang. *follow-up study*) dwa lata po ukończeniu projektu. Na tym etapie użyto ankiety opartej na emotikonach (ang. *Smiley questionnaire*) i przeprowadzono wywiad motywacyjny.

W rozdziale piątym czytelnik znajdzie podsumowanie, implikacje pedagogiczne oraz wskazanie dalszych kierunków badań w tym obszarze. Autorka zaznacza, że osoby ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi powinny być traktowane holistycznie ze szczególną uwagą zwróconą na ich indywidualne mocne strony. Jej zdaniem, nauczanie multisensoryczne jest najbardziej efektywne, jednakże trzeba być ostrożnym, bo osoby z niektórymi SPE mogą być nadwrażliwe na określone bodźce; ważne jest także budowanie pozytywnego nastawienia do uczenia się języka obcego. Autorka podkreśla również wagę przeprowadzenia w przyszłości pogłębionych badań, które zaowocowałyby rozwojem metodyki nauczania osób ze SPE na różnych poziomach edukacji. Kładzie też nacisk na identyfikację technik i narzędzi, z których nauczyciele mogliby korzystać. Jej zdaniem jednakże, najbardziej pomocne byłyby przede wszystkim jasne wytyczne i instrukcje co do sposobów adaptacji ogólnodostępnych materiałów edukacyjnych do potrzeb uczniów ze SPE.

Recenzowana pozycja stanowi kompendium wiedzy z zakresu kształcenia językowego osób ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Z pewnością zainteresuje więc zarówno osoby odpowiedzialne za kształcenie nauczycieli języków obcych, jak i samych nauczycieli często borykających się z dostosowywaniem sposobów nauczania do możliwości uczniów z SPE (Papuda-Dolińska, 2019). Powinni po nią sięgnąć również studenci przygotowujący się do wykonywania zawodu nauczyciela. Ta niezmiernie wartościowa publikacja może być także pomocna dyrektorom szkół, pedagogom, kuratorom oświaty oraz rodzicom i osobom z najbliższego środowiska dzieci, gdyż może pomóc w upowszechnianiu edukacji inkluzyjnej (Wiszejko-Wierzbicka, 2012), choć w ostatnim przypadku pewną przeszkodą może być język, w którym została napisana.

Na zakończenie warto raz jeszcze wymienić zalety recenzowanej monografii. Poza przedstawionymi zagadnieniami teoretycznymi na uwagę zasługuje zastosowanie metody analizy przypadków. Poprzez umiejętne połączenie teorii z praktyką, jak również precyzyjny i krytyczny wymiar metodologiczny pracy, pozycja ta dostarcza czytelnikowi wiedzy niezbędnej w pracy z uczniami o specjalnych potrzebach edukacyjnych. Ciekawie zaprojektowane badania pozwalają na obserwację warsztatu metodologicznego Autorki. Jej praca z dziećmi ze SPE i może być przykładem „dobrych praktyk”. Można mieć pewne zastrzeżenia co do trafności i rzetelności badania, można odczuwać brak przykładowych scenariuszy lekcji, co nie zmienia faktu, że monografia autorstwa dr Werony

Król-Gierat jest niezwykle wartościowa społecznie. Pokazuje, że poszerzanie wiedzy (wymiar teoretyczny) oraz holistyczne podejście do uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi (wymiar praktyczny) mogą pomóc w ich włączeniu do społeczności na zasadzie słuszności (ang. *equity*).

BIBLIOGRAFIA

- Cummins J. (2005), *Teaching for Cross-Language Transfer in Dual Language Education: Possibilities and Pitfalls*. TESOL Symposium on Dual Language Education Teaching and Learning Two Languages in the EFL Setting. Bogazici University Istanbul, Turkey. Online: <https://www.tesol.org/docs/default-source/new-resource-library/symposium-on-dual-language-education-3.pdf?sfvrsn=0&sfvrsn=0> [DW 19.10.2021].
- Krasowicz-Kupis G. (2008), *Testy czytania dla 6-latków. Podręcznik*. Warszawa: Centrum Metodyczne Pomocy Psychologiczno-Pedagogicznej.
- Król-Gierat W. (2015), *Edutaining English Experience*. Autorski program zajęć dydaktyczno-usprawniających z języka angielskiego dla klas integracyjnych pierwszego etapu edukacyjnego. Ośrodek Rozwoju Edukacji. Online: <https://www.ore.edu.pl/wp-content/plugins/download-attachments/includes/download.php?id=6939> [DW 10.05.2022].
- Król-Gierat W. (2020), *Teaching English to Children with Special Educational Needs*. Kraków: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego.
- Papuda-Dolińska B. (2019), *Kształcenie nauczycieli do edukacji włączającej w Polsce*. „Forum Oświatowe”, nr 31(2), s. 61–79. Online: <https://doi.org/10.34862/fo.2019.2.4> [DW 11.10.2021] Online: <https://www.eursc.eu/Documents/2020-12-D-12-en-5.pdf> [DW 13.10.2021].
- Sparks R.L., Ganschow L., Pohlman J. (1989), *Linguistic Coding Deficits in Foreign Language Learners*. „Annals of Dyslexia”, nr. 39, s. 179–195.
- Warnock M. (1978), *The Warnock Report. Special Educational Needs*, London: Her Majesty's Stationery Office. Online: <http://www.educationengland.org.uk/documents/warnock/warnock1978.html> [DW 11.10.2021].
- Wiszejko-Wierzbicka D. (2012), *Specjalne potrzeby ucznia czy szkoły? Przewodnik po edukacji włączającej pomocą w rozwijaniu kształcenia i uczestnictwa w życiu szkoły*. „Kwartalnik Niepełnosprawność” nr 3(4), s. 71–86. Online: <https://kn.pfron.org.pl/kn/poprzednie-numery/144,Specjalne-potrzeby-ucznia-czy-szkoly-Przewodnik-po-edukacji-wlaczajacej-pomoca-w.html?search=24411809791944> [DW 21.10.2021].

Received: 23.02.2022

Revised: 28.06.2022